

Fakó Edit

DIVERZIÓ A NÉMET, AZ OSZTRÁK ÉS A MAGYAR BÜNTETŐELJÁRÁSBAN

(Ph.D. értekezés tézisei)

Miskolc
2003

I. A KUTATÁS TÁRGYA ÉS CÉLJA

Az elmúlt néhány évtizedben a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságával kapcsolatosan számtalan kérdés és kritika vetődött fel. Ennek alapvető oka az, hogy az igazságszolgáltatás nem tartott lépést a bűncselekmények számának enyhedésével és struktúrájának megváltozásával. Az igazságszolgáltatási eszközök túlerhelté válta, és a büntetőeljárások elhúzódottak.

A bűncselekmények száma emelkedett, és ennek több oka van. Többek között a jogalkotás túlzott aktivitása következtében sok az olyan szabály, amit könnyű megsérteni, és ezáltal az igazságszolgáltatással összefüggően. Továbbá eddig nem bünítettek cselekmények váltak büntetendővé. A technika fejlődése a bűnözésnek is kedvezett, eddig soha nem láttak bűncselekmény-formák jelentkeztek. Az igazságszolgáltatás tülerheltiségeit az elkövetett bűncselekmények száma mellett az is növelte, hogy azok egyre bonyolultabbá váltak. Ezeket a bűncselekményeket a hagyományos büntetőjog eszközeivel nehéz és hosszadalmas felderíteni, mert a kontinentális jogrendszer hagyományain alapuló büntetőeljárás garanciáival és tagozódással szándékban tülbonyolított.

Azért hogy az igazságszolgáltatás stílusabb, bonyolultabb bűncselekményeket kellő részletességgel fel tudja deríteni, a könnyebben átlátható, egyszerű tényállási és egyszerűbben eldönthető eseteknél olyan hatékony és gyors eljárási intézményekre van szükség, melyek lehetőséget adnak az elkövetőknek az eljárás korai stádiumában való kiemelésére. Így az erőforrásokat a bonyolult tényállási ügyekre lehet összpontosítani, mely által hatékonyabb vállhat az igazságszolgáltatás.

Az Amerikai Egyesült Államokban, az 1960-as években a büntető igazságszolgáltatással szembeni alternatívaként kidolgozott és legalizált intézmények, mint például a diverzió, megoldási lehetőséget kinálnak a büntetőjog ílyen problémáira. A diverziós programok célja az volt, hogy az elkövetőt a rendes eljárás menetéből mielőbb kiemeljék, és a rezocializációját a lehető legjobban szolgáló, a büntető igazságszolgáltatáson kívül kezelésben részesítsek. Mivel Európában is hasonló gondot jelentett a magas ügyszám, egyre több európai államban, alkalmazkodva a kontinentális jogrendszer sajátosságaihoz, tért hódítottak az angolszázas jogrendszerben kifejlesztett büntetőeljárást gyorsító és egyszerűsítő intézmények.

Az értekerzés célja a diverzió fogalmának tisztázása, kialakulásának és Európában való elterjedése okának vizálosá után annak igazolása, hogy a diverzió a kontinentális

jogrendszerhez tartozó államokban is alkalmás a kisebb és közepes súlyú bűncselekmények hatékony kezelésére. Mindennak keretében a diverzió szabályozása Németország, Ausztria és Magyarország büntető i jogszolgáltatási rendszereiben került bennutasra.

A diverzió beépítése a kontinentális jogrendszerbe számos alkotmányjogi és jogállami problémát vet fel. A dolgozat e kérdéskör megvilágítása után azt tárgyalja, hogy az egyes büntető eljárásgói alapelvek szintén ellenére szükség van a diverzióra a hagyományos büntetőeljárásban szembeni alternatíváknak, a tömegesen jelenkező, nem súlyos megtélezésű bűncselekmények gyors és hatékony kezelésére. A diverzió fogalmának tiszázása azért szükséges, mert bár világsszerű ismert és használt kifejezés, még sincs egyetértes a definíciójával illetően. Ennek az az oka, hogy az egyes fogalom meghatározásoknál más-más elemeket hangsúlyoznak és jelölnek meg a diverzió céljaként.

A dolgozat különös hangsúlyt fektet a német diverziós rendelkezések bennutasására, mert a magyar büntetőeljárás "elterelés" intézményinek, különösen a vádemelés elhalasztásnál, a német rendelkezések hatását lehet felfedezni. A diverzió osztrák modelljének vázolása szintén jelenős részt képezi az értekezésnek. Ennek az az oka, hogy a szerző az osztrák modellt tartja a legjobban kidolgozott diverziós szabályozásnak, mely mintaként szolgálhat a magyar büntetőeljárás számára. Az osztrák diverzió számos lehetőséget kínál az igazságszolgáltatás tehermentesítésére azoknál a kis és a közepes súlyú bűncselekményeknél, amelyeknél nem kívánatos a büntetőeljárás lefolytatása, és hatékonyan ki lehet elégíteni a sértett igényeit. Ausztria a diverziós törvényvel nemesak csatlakozott a nemzetközi elváráshoz, hanem összehasonlítva más diverziós szabályokkal, üttöző szerepet játszik.

II.

A KUTATÁS MÓDSZEREI

A dolgozat szemléletében összehasonlító jellegű. Az összehasonlítás keretében a diverzió kialakulásának, európai megjelenésének háttere, majd a német és osztrák szabályozásának eredményei kerültek a figyelem középpontjába. A választás azért esett erre a két országra, mert jogalkotásuk a hazai jogtörténet során jelentős hatást gyakorolt a magyar jogéleire. A német szabályozás választását az is indokolta, hogy Európában az elsők között írt jelent meg a diverzió. Az osztrákat pedig az, hogy ott szintén a német szabályozás volt a minta, a hazai diverziós szabályokkal csaknem egy időben lépett hatályba, illertve a jelenlegi diverziós szabályozások között a legmodernebbnek tartott.

Az összehasonlító módszer mellett a munka tégya szempontjából jelentős fogalmak és jogintézmények bennutasása során a *büntetőjog-dogmánika* nyújtott segítséget. A diverzió intézményrendszerének leírásánál az *eszmeriérieneti-intézményiörökzettel* megközelítés kapott hangsúlyt. A diverzió nemzetközi, illertve európai elterjedésének bennutasásakor a nemzetközi dokumentumok és ajánlások vonatkozásában a *dokumentum-elemzés* segített. A három vizsgált ország hatályos diverziós szabályainak elemzések a *leíró* és a *kritikai módszer* is igénybe vették. A diverzió gyakorlatban betöltött szerepének bennutasáskor a *kriminálisstatistikai eszközökre* támaszkodtam.

III.

A KUTATÁS ERedményei, AZ ERedmények Hasznosulása

A német, az osztrák és a magyar bűntétőeljárási rendszer a legalitás elvét sokszig garanciálisnak és sértetlennek tekintette. A világgyermekek jelentkező magas bűnözési rata mellett, amikor a bűntétő i gazzás szolgáltatási apparátus a felderített bűncselekményeket nem tudja hatékonyan feldolgozni, gyakorlatilag megoldhatatlanná vált minden bűncselekmény elkövetője esetén lefolytatni a hosszadalmas és több szakaszos bűntétőeljárást. Így elkerülhetetlenné vált az ügyek perikonómiai, szociálpolitikai illetve kriminálpolitikai szelktálása.

Mindhárom vizsgált országban, eleget téve napjaink bűntétőrendszerével szemben támasztott követelményeknek, a diverzió beépült a bűntétőeljárásha. Németországban, időben megelőzte a másik két országot, ez már 1921-ben megírták az egyszerű diverzió legalizásával, majd 1975-ben az interventional diverzió is törvényé vált. Ausztriában egy kb. 10 éves modellekkel eredményeként, 2000. január 1-jétől vált hatályossá. Magyarországon az 1950-es évek vége felé, amikor a szocialista jogrendszer keretén belül próbálták az igazzás szolgáltatást társadalmastani, sor került a bűntétőeljárástól való elterhelés intenzívnek kialakítására. Ez a kísérlet kudarca fulladt, mivel politikai megfontolásból, szakmailag át nem gondolva hozták öket létre. A nyomozás fejlesztése során gyakorolt diverziós intézmények azonban régóta eredményesen működnek a gyakorlatban. Az 1999. március 1-jétől a felnőtt korúknál bevezetett vádemelés elhalasztása ennek a folyamatnak az eredménye.

A diverzió megjelenésének okai, törvényes feltételei, formái, ejárásanak menete, alkalmazásának gyakorisága alapján végzett összehasonlítás eredményeként az általabbikat állapítottam meg:

1. Mivel minden ország a kontinentális jogrendszerhez tartozik, sok a hasonlóság a diverzió szabályrendszerével kapcsolatban. A részletszabályok azonban a helyi sajtószabályhoz igazodva különböznek. A diverzió megjelenésének előzményei csak nem azonosak mind a három országban. Közös az is, hogy a fehőt körtükre vonatkozó diverziós szabályok megalkotását megelőztek a fiatalkorúknál, illetve a kábítószcrel kapcsolatban elkövetett bűncselekmények esetében kialakított diverziós szabályok. A fiatalkorúknál tapasztalt pozitív diverziós gyakorlat alapozta meg a felsőbbeknél való kipróbálás lehetőségét.

A diverzió bűntétőeljárása való beépítésének kereftetételei, és a büntetőeljárás egyes alapelveivel való összegyeztetésből eredő nehézségek szintén hasonló módon jelentkeztek mindenáron vizsgált országban.

2. A diverzió által megvalósítandó célok közüli az igazságszolgáltatás lehetségesére érvényesítésére az osztrák diverziós szabalyozás helyezi a legnagyobb hangsúlyt.
Németországban, Ausztriában és hazánkban is kiemelkedő szerepet játszik. A sértetti érdekek érvényesítésére az osztrák diverziós szabalyozás helyezi a legnagyobb hangsúlyt.

3. A diverzió alkalmazásának törvényi feltételei közötti vannak olyanok, amelyek mindenáron elemzett bűntétőeljárában megráthatók, de alapvetően a német és az osztrák modell mutat egymással hasonlóságot. Németországban és Ausztriában a diverzió alkalmazásának feltételei közötti szerepelnek olyan fogalmak, amelyek nem definiálhatók egyértelműen. Ez a tény, amellel hogy a gyakorlatban nagyfokú bizonytalanságot okoz, tág teret ad a mértékeltetésre, ezért ha a diverzió törvényi feltételei fennállnak, az ejárást stádiumból független az ügyésznek és a bírónak alkalmaznia kell a diverziót. A teljesítendő diverziós formák kiválasztásánál azonban szintén saját betátsuk szerint járhatnak el. Ezzel szemben nálunk, csupán a kábítószer-flüggő esetében tartalmaz a Be. kötelezően alkalmazandó diverziós szabályt, egyéb elterelési formánál a nyomozó hatóság, illetve az ügyész belátásra van bízva a diverzió gyakorlása. A diverzió Németországban és Ausztriában elrendelhető kis és közepes szíjű, Magyarországon, a hárromévi szabadságvesztés büntetéssel fenyegetettségi miatt eloszorban a kissébő sűlyű bűncselekményeknél jöhet szóba. Németországban a diverzió, ahol mindenki formája jelen van, csak vétségeknél alkalmazható, a másik két államban nincs ilyen megszorítás.

4. Az ejárást menete annyiban mutat azonosságot, hogy amíg a terhelt nem teljesítő maradványtalanul az elrendelt kötelezettséget, addig ügye idiglenes helyzetben van, a rendes ejárást lefolytatásának lehetősége ott lebőg a feje fölött. A német és az osztrák modelben, ahol az ügyész divarzió a domináns, az ügyész mellett a bíróság is alkalmazhatja a diverziót. A magyar bűntétőeljáráshban minden lehetőség a bíróság által gyakorolt diverzióra és az is hazai sajatoság, hogy az elterelést a nyomozó hatóság is legalisan gyakorolhatja a nyomozás felfigyejtése során. A három vizesgált ország közül a német és az osztrák diverziós rendelkezés követeli még a terhelt kifejezetten hozzájárulását ehhez az ejárási formához. Németországban az ügyész és a bíróság közötti véleményegységre is szükség van. Ausztriában az ügyésznek diverziós döntése előtt nem kell megkeresnie a bíróságot, ebben a kérdésben egyedül dönt. A bíróságnak viszont a diverzió alkalmazása előtt ki kell kérni az ügyész véleményét. Magyarországon a nyomozás felfigyejtésénél a nyomozó hatóság, a vádemelet elhalasztásánál pedig az ügyész dönt önállóan. Mindhárom diverziós ejáráshoz mindenáron

közös, hogy a terhelt az elrendelt kötelezettség nem teljesítésével elérheti a rendes eljárási lefolytatását.

5. Az elrendelhető diverziós formák tekintetében szintén a német és osztrák diverziós szabályok mutatnak hasonlóságot. Elterésként jelentkezik, hogy Németországban a diverziós rendelkezésben felsorolt kötelezetsek és utasítások köre nem taxatív jellegű, Ausztriában viszont csak a törvényben felsorolt formák alkalmazására van lehetséges, melyhez fakultatív jelleggel, kiegészítő feltételleként elrendelhető kájróváttal vagy a cselekményekkel okozott kár egyéb módon való jóvátértele. A magyar diverziós szabályok közül a nyomozás felügyelete szorán van konkréstan nevesítve a törvény szövegében az elterhelést nyújtandó kötelezettsége vádemelés elhalasztásnál az ügyész megállapítja, hogy a terhelt a vádelelhalasztás tartama alatt pártfogó felügyelet alatt áll, illetve emellett egyéb magatartási szabályokat is előírhat. E szabályban rejlő ellentmondás, hogy bár az ügyész nem állapítja meg bűncselekményt elkövetést, és a terhelt bűnösséget sem mondja ki, a pártfogó felügyelettel mégis bűnítetőjogi szankciót alkalmaz.

6. A diverzió gyakorlati sikérért tekintve az állapítható meg, hogy a diverzió Németországban és Ausztriában a kisebb illetve a közepes súlyú bűncselekmények hatékony kezelésére alkalmas intézmény. Az elrendelhető diverziós formák közül a pénzösszeg fizetésére kötelezettségi dominál. A törvényalkotók bár prioritást kívántak adni a tettek-áldozat egységek és a kájróváttelnek, a gyakorlatban ez a törekvés még nem hozta meg a kívánt halást. A magyar bűnítőeljárásban a vádemelés elhalasztása viszonylag új jogintézmény, és talán ezzel indokolható, hogy minden fiatalkorúknál, minden fehérítéknél meglehetősen ritkán alkalmazzák.

Összességében azt a következtést lehet levonni, hogy a dolgozatban elemzett diverzió tevékenyen hozzájárul a bűntelő igazságszolgáltatással szemben támasztott új követelmények és feladatok megoldásához. Részze annak a büntetőpolitikai összkonceptiónak, hogy csökkenésük a bűnítetőjigi intervenciót. Általa kell a bűnítetőjog valamint a büntetés *ultima ratiojának* érvényesülnie. A diverzió lehetsége teszi a kisebb és közepes súlyú bűncselekményekre való gyorsabb és flexibilisbőr regálást, az igazságszolgáltatás kiiktatni. A különösen veszélyes bűnözöknél és bonyolult bűncselekményeknél, ahol hiányzik a terhelt besmrő vallomása, vagy a tényállás nem egyértelmű, szükséges a büntetőeljárás teljes lefolytatása. A stigmatizálást és a büntetőeljárás negatív hatásait, ha lehetséges el kell kerülni, és ahol ésszerű, ott alkalmazni kell a diverziót.

Az értekezés eredményei hasznosulhatnak a további büntető eljárási joghoz kapcsolódó kodifikáció során. A dolgozat elősegítheti ezt a jogalkotói folyamatot, mert bemutatja a szerző által Európában a legjobbnak tartott osztrák diverziós szabályokat. Az osztrák diverziós rendelkezések annak köszönhetően, hogy időben később léptek hatályba, magukba foglalják az eddig összes pozitív diverziós tapasztalatot. Így egy olyan jól átgondolt diverziós szabályozás született, mely irányt mutathat számunkra a további kodifikáció során. Segítséget nyújthat tovább a bűncselekmények áldozatai helyzetének jobbá tételehez és a tettek-áldozat egyezsége elterjedéséhez.

IV. PUBLIKÁCIÓK

DIVERSIONSSYSTEM IM DEUTSCHEN, ÖSTERREICHISCHEN UND UNGARISCHEN STRAFVERFAHREN

1. Diverziós lehetőségek a német bűntétő eljárási jogban in: Doktoranduszok Fóruma Miskolc, 1997. november 6. Az ÁJK Székelykövadányára. Miskolc.
2. Diversionsystem im deutschen Erwachsenenstrafrecht in: Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica Tomus XV. Miskolc, 1998.
3. Vádalku a kontinentális jogrendszerben in: Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica Tomus XX. 1. kötet Miskolc, 2002.
4. Diverzió a magyar bűntetőeljárásban in: a Déak Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Doktorandusz Actája 2002.
5. A diverzió in: Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis III. 2002.
6. Diverzió a német bűntetőeljárásban in: Ügyészük Lapja megjelenés alatt
7. A diverzió új térhódítása Európában: diverzió az osztrák bűntetőeljárásban in: Magyar Jogi megjelenés alatt
8. A bűntetőeljárás egyszerűsítésének és gyorsításának történeti vázlata in: Jogtudományi Közlöny beküldre

I. DAS THEMA UND DER ZWECK DER VORSCHUNG

In der letzten Jahrzehnten ist die Effektivität des traditionellen Strafrechtspflegesystems Gegenstand der Kritik geworden. Das Problem hat sich daraus ergeben, daß die Strafrechtspflege mit der Steigerung und dem Strukturwechseln der Kriminalität nicht Schritt gehalten hat. Die Folgerung dieser Situation wurde die Überlastung des Justizapparats wegen der stets steigenden Verfahren und geringeren personalen Kapazitäten. Eine wesentliche Ursache für das Prozeßbankkommen liegt in der Komplexität unserer beruflichen, wirtschaftlichen, sozialen und gesellschaftlichen Lebensbedingungen und die Folge der Verrechtigung, Bürokratisierung unseres modernen bürglerlichen Daseins. Daneben wurden die Delikte immer komplizierter. Diese Straftaten ist schwierig mit dem Mittel des herkömmlichen Strafverfahrens aufzuklären und braucht lange Zeit. Auf das Kontinentalrechtssystem stehende Strafverfahren ist wegen der zahlreichen Garantie und Grundsätzen zu kompliziert. Es ist aber unmöglich bei jeden strafbaren Handlungen alle Abschnitten des Strafverfahrens durchzuführen. Um die Staatsanwaltschaften und die Gerichte sich mit komplizierten und schweren Delikten befassen zu können, müssen sie von den Bagatell-und Massenkriminalität befreit werden.

Diversion wurde in den Vereinigten Staaten gegen Ende der 1960-er Jahre als ein neues kriminalpolitische Programm entwickelt. Das Program hat das Ziel den Straftäter, bevor es zu einer Verurteilung kommt, aus dem normalen Gang des Strafverfahrens herauszunehmen und ihn einer für seine Resozialisierung besser geeigneten, häufig aus der Justiz ausgeschließenden Behandlung zu unterwerfen. Da in Europa ähnliche Probleme aufgetaucht sind, wurde in den Vereinigten Staaten allgemein akzeptierte Diversionsidee auch in Europa, jeweils in Übereinstimmung mit den bestehenden sozialen, politischen, kulturellen, wirtschaftlichen und rechtlichen Vorstellungen und Traditionen Beachtung gefunden.

Das Ziel dieser Promotionsarbeit ist durch das Darstellen der Definitionsklärung, Entstehungsgeschichte und europäische Verbreitung der Diversion zu beweisen, daß die Diversion auch in zum Kontinentalrechtssystem gehörenden Länder geeignet ist, das Strafrechtspflegesystem von klein und mittelschweren Kriminalität zu entlasten. Das Diversionsystem wird in deutschen, österreichischen und ungarischen Strafverfahren geschildert.

Der Einbau der Diversion ins Kontinentalrechtssystem wirft zahlreiche verfassungsrechtliche und rechtsstaatliche Probleme auf. Die Dissertation versucht zu beweisen, trotz den Verletzungen bestimmten strafverfahrensrechtlichen Grundsätze brachen wir die Diversion als eine Alternative gegenüber das traditionelle Strafverfahren um insbesonders im Bereich der Klein- und Massenkriminalität schnell und flexibel zu antworten. Die Praxis hat den Anwendungsbereich der Diversion im Laufe der Zeit immer mehr auch über den Bereich der kleineren in den der mittleren Kriminalität ausgedehnt.

Es bedarf die Definition der Diversion zu klären, weil es keine einheitliche Divisionsbegriff gibt und die unterschiedlichen Betonung zur verschiedenen Divisionsziele führen.

Die Dissertation legt besonderen Akzent auf die Vorstellung der deutschen Divisionsmaßnahmen, denn bei der ungarischen Divisionsregeln kann an deutschen Einstellungsmöglichkeiten ähnliche Elemente entdeckt werden. Darstellen der österreichischen Divisionsregelungen bildet auch einen wesentlichen Teil der Arbeit. Die Ursache ist dafür, daß meiner Meinung nach die österreichische Diversion die ausführlichste und moderneste, die als ein Vorbild für das ungarische Strafverfahren sein können. Das neue österreichische Divisionspaket enthält vielfältige, fast unbegrenzte Möglichkeiten, auf leite bis mittelschwere Straftaten, bei denen eine formelle Verurteilung kriminalpolitisch nicht geboten ist, wirksam und angemessen und für das Opfer befriedigend zu reagieren. Österreich hat mit dem Divisionsgesetz nicht nur den Anschluss an den internationalen Trend gefunden, es wird damit im internationalen Vergleich der Diversion für Erwachsene wohl eine Vorreiterrolle einnehmen.

II.

VORSCHUNGSMETHODEN

In dieser Arbeit habe grundsätzlich die Vergleichsmethode benutzt. Ich habe eine Vergleich der deutschen, österreichischen und ungarischen Diversionsregelungen gezogen. Ich habe mich besonders mit Entstehung, europäische Verbreitung, Anwendungspraxis und Erfahrungen der Diversion in Deutschland, in Österreich bzw. in Ungarn beschäftigt. Das deutsche und österreichische Rechtssystem war immer ein Muster für das ungarische Recht, deshalb habe ich diese Länder gewählt. Daneben war die Ursache der Wahlung der deutschen Diversionsvorschriften, daß diese in Europa unter den Ersten informelle Erledigungsstrategien erschienen sind. Für das österreichische Diversion war auch die deutsche Diversion ein Muster und sie werden unter derzeitigen Diversionsregeln für die modernesten gehalten. Neben dem Vergleichsmethode hat das Strafrechtsdogmatik bei den Vorstellung wesentlicher Begriffe und Institute der Diversion geholfen. Bei Beschreibung des Diversionsinstitutssystem habe ich Geist- und Institutshistorische Näherung benutzt. Bei Schildern der internationalen und europäischen Verbreitung der Diversion habe ich die Dokumentanalyse in Anspruch genommen. Bei Zerlegung der geltenden deutschen, österreichische und ungarischen Diversionsregelungen habe ich die Abschreibungs-und Kritikmethode angewandt. Bei Darstellung der Diversionspraxis habe ich die Mittel des Kriminalstatistik benutzt.

III.

ERGEBNISSE DER VORSCHUNG, UND BRAUCHBARKEIT DER ERGEBNISSE

Das deutsche, österreichische und ungarische Strafrechtssystem hat das Legalitätsprinzip lang für unverletzlich gehalten. Neben der hohe Kriminalitätsrate, wenn das Justizapparat nicht einmal die aufgeklärte Straftaten ausarbeiten kann, ist es unmöglich bei jeder Delikten das lange und in mehrere Abschnitte geteilte Strafverfahren durchzuführen. Die verfahrensökonomische, sozial- und kriminalpolitische Selektion der Straftaten ist unvermeidlich.

In alle drei Länder ist die Diversions Bestandteil des Strafverfahrens nach der Erforderung der modernen Strafrechtpflege geworden. In Deutschland existiert alle beide Diversionsart. Die schlichte Diversions wurde schon 1924 in den Strafprozeß aufgenommen, die irrevenierende wurde 1975 legalisiert. In Österreich sind die Diversionsregeln nach einem langen Prozeß 01. 01. 2000 in Kraft getreten. Einige von den ungarischen Diversionsmöglichkeiten, dass Kameraschaftsgericht und das Disziplinarverfahren, wurde schon am Ende der 1950-er Jahre entwickelt. Diese waren die Produkte des Sozialismus; mit dem Ziel, die Rechtspflege zu kollektivieren. Sie existieren aber heutzutage nicht mehr, denn diese wurde aus politischen Erwägungen ins Leben gerufen und waren im rechtlichen Hinsicht nicht gut nachgedacht. Im geltenden Strafverfahren gibt es im Ermittlungsverfahren mehrere Einstellungsmöglichkeiten. Eine von ihnen ist die Unterbrechung des Ermittlungsverfahren gegenüber dem Drogenanhänger bzw. bei der Verletzung der Unterhaltpflichten. Diese Institute werden in der Praxis seit langem oft praktiziert. Seit 1999 ist eine andere Alternative gegen das herkömmlichen Strafverfahren das Absehen von das Verschieben der öffentlichen Klage von einem Jahr bis zu zwei Jahren durch den Staatsanwalt. Diese Diversionsform spielt aber in der Praxis keine bedeutende Rolle.

Als Ergebnis der Analyse der Entstehungsgründe, gesetzliche Voraussetzungen, Formen, Verfahren und Anwendungspraxis der Diversions habe ich die folgenden festgestellt:

1. Da alle drei studierte Länder zu dem Kontinentalenrechtssystem gehört, gibt es Ähnlichkeiten bei der Diversionsregelungen. Die Entstehungsgründe der Diversions sind voneinander nach lokalen Eigenheiten. Die Entstehungsgründe der Diversions sind ähnlich im deutsche, österreichischen und ungarischen Strafverfahren. Es ist auch gleich, daß die Diversionsvorschriften zum erstenmal im Bereich der Jugend- und Drogenkriminalität angewandt wurden. Da sich diversionelle Maßnahmen im Jugendstrafrecht gut bewährt haben, wurden diese für erwachsene Täter auch anwendbar gemacht. Die Rahmenbedingungen der Diversions und die Vereinbarung der Diversions mit den strafverfahrensrechtlichen Grundsätzen gleichen sich auch in alle drei Strafverfahrensrechtssystem.

2. Der Diversionsbewegung liegt eine Reihe unterschiedliche Zielvorstellungen zugrunde. Aus dieser Ziele spielt die Entlastung der Justiz von der Vielzahl der zu bearbeitenden Fälle die Hauptrolle in Deutschland, Österreich und Ungarn. Förderung der Interesse des Tatopfers ist am besten in österreichischen diversionelle Erledigung betont.

3. Es gibt gesetzliche Voraussetzungen, die in alle drei Diversionsregeln auffindbar sind, aber die deutsche und österreichische Diversions hat grundsätzlich ähnliche Regelungen. Sie gleichen sich in dem Punkte, daß es in alle beide Diversionsregelungen unbestimmte gesetzliche Voraussetzungen gibt. Durch die unbestimmten Begriffe wird dem Staatsanwalt und dem Richter großen Ermessen Spielraum eingeräumt. Deshalb haben Ankläger und Richter im Hinblick auf das ob einer diversionellen Erledigung des Verfahrens grundsätzlich kein Ermessen. Wenn die Voraussetzungen einer diversionellen Vergangsweise vorliegen, hat der Staatsanwalt von der Verfolgung zurückzutreten und das Gericht das Verfahren mit Beschluss einzustellen. Staatsanwalt und Richter haben aber Ermessen dahingehend, für welche Diversionsform sie sich entscheiden. In Deutschland und in Österreich sind die Einstellungsmöglichkeiten der Staatsanwaltschaft und dem Gericht eingräumten. Demgegenüber muß die Diversions nur im ungarischen Ermittlungsverfahren gegen dem Drogenabhängige obligatorisch angewandt werden. Bei anderen Diversionsmöglichkeiten steht dem Staatsanwalt und der Polizei freies Ermessen zu. Durch die negative Formulierung, daß die Schwere der Schuld nicht entgegenstehen darf, kommt zum Ausdruck, daß die Diversions in Deutschland und in Österreich auch mittlere Kriminalität erfasst wird. Die Einstellung des Verfahrens kommt in Deutschland nur in Betracht, wenn ein Vergehen dem Beschuldigten zur Last liegt.

4. Die diversionelle Erledigung einer Straftat gestaltet sich unterschiedlich, je nachdem, ob sie im Stadium der Voreichungen durch den Staatsanwalt bzw. nach Erhebung der Anklage durch das Gericht vorgenommen wird. Die Erfahrung zeigt, daß Diversionsentscheidung weit überwiegend vom Staatsanwalt getroffen werden. In Ungarn gibt es keine richterliche Diversions. In Deutschland und in Österreich braucht es stets die Zustimmung des Verdächtigen. In Deutschland ist auch die Zustimmung des Gerichts erforderlich, weil zwischen der Staatsanwaltschaft und dem Gericht Einigkeit bestehen sollte. In Österreich beschließt der Staatsanwalt über die Diversions im Vorbereitungsstadium des Verfahrens selbstständig, und bevor die Mittelung des Diversionsangebots dem Beschuldigten

zugestellt wird, hat das Geicht den Staatsanwalt zu hören. Demgegenüber braucht in ungarischen Diversions weder Zustimmung des Verdächtigen noch des Gerichts. Die Polizei und der Staatsanwalt bescheidet selbstständig bezüglich der Diversions.

Der Beschuldigte hat jederzeit das Recht, die Einleitung eines ordentlichen Strafverfahrens zu verlangen. Nur wenn der Beschuldigte bereit ist, die mit einem diversionellen Vorgehen verbundenen Leistungen zu erbringen, kann das Verfahren auch auf diese Weise informell erledigt werden.

5. Beziiglich der aufzulegenden Diversionsformen zeigt Ähnlichkeit die deutsche und die österreichische Diversions. Im Katalog der Auflagen und Weisungen gibt es solche, die in alle beide Diversionsverfahren auferlegt werden können. Solche sind zum Beispiel Schadenswiedergutmachung, Täter-Opfer-Ausgleich bzw. Außergerichtliche Tatusgleich, Zahlung eines Geldbetrages, Erbringung gemeinnütziger Leistungen. Dieser Katalog ist bei der österreichischen Diversionsregeln abschließend. Ferner ist Rücktritt von der Verfolgung nach Erfüllung bestimmter Auslagen davon abhängig zu machen, daß der Beschuldigte aus der Tat entstandenen Schadens gutmacht oder sonst zum Ausgleich der Folgen der Tat beiträgt und unverzüglich nachweist. In Deutschland, aus der mit dem Gesetz zur strafrechtlichen Verankerung des Täter-Opfer-Außgleichs aus dem Jahre 1999 neu eingefügte Formulierung "insbesondere" ergibt sich, daß der Katalog des § 153a StPO nicht abschließend ist. Staatsanwaltschaft und Gericht können also weitere Auflagen und Weisungen auferlegen. Seit seiner Einführung ins Erwachsenenstrafrecht richten sich große Hoffnungen auf den Täter-Opfer-Ausgleich. In der Praxis spielt er allerdings keine bedeutsame Rolle, weil die Verhängung Zahlung eines Geldbetrages die dominierende Diversionsart ist. Die erwünschte, deutlich vermehrte Anwendung der Schadenswiedergutmachung und des Täter-Opfer-Ausgleichs bleibt allerdings aus. Eines der wesentlichen Anliegen des Diversionsgesetzes ist in Österreich die Stärkung der Position des Tatopfers. Nach der Diversionsnorm ist stets die Interessen des Verletzten zu prüfen und, soweit sie berechtigt sind, im größtmöglichen Ausmaß zu fordern. In den ungarischen Diversionsregeln ordert das Gesetz konkret die zu erfüllende Auslage nur bei Drogenabhängigen, an einer mindestens von sechs Monaten Therapie teilzunehmen. Bei Verschieben der öffentlichen Klage von einem Jahr bis zu zwei Jahren durch den Staatsanwalt ist nur festgestellt, daß Verdächtige sich während dieser Zeit durch einen Bewährungshelfer betreut lassen. Ein Widerspruch bei dieser Norm ist, daß der Staatsanwalt zwar nicht Vorgehen einer Straftat und die Schuld des Verdächtigen feststellt, auferlegt mit der Bewährungshilfe eine strafrechtliche Reaktion.

Es bleibt festzustellen, daß in dieser Doktorarbeit studierte Diversions genügt auch dem Straf recht beherrschenden Sunzidiariätsprinzip. Wo weniger eingreifende und weniger stigmatisierende Maßnahmen general- und spezialpräventiven Erfordernissen genügen, verdienen sie den Vorzug. Diversions wahrt die "ultima-ratio"-Aufgabe des Strafrechts, indem sie dazu dient, in Grenzbereichen der Sanktionsbedürftigkeit den Makel des formellen Schuld spruchs und der Vorbestraftheit auch dort zu vermeiden, wo vorwiegend aus präventiven Gründen eine spürbare Einwirkung nicht entbehren ist.

Nach den bisherigen Erfahrungen mit Diversionsprogramme geht es um eine wichtige Weiterentwicklung der strafrechtlichen Reaktionen auf Kriminalität. Diversions ermöglicht auf leichter Straftaten schnell und flexibel zu reagieren. Daneben gewährleistet Diversions einen sparsameren Umgang mit den personellen und materiellen Ressourcen der Justiz. Diversions ermöglicht es, auf leichtere Delinquenz schnell und flexibel zu antworten, unter Wahrung generalpräventiv auf den Täter einzuwirken und schädliche Folgen des Strafverfahrens zu reduzieren. Der herkömmliche Strafrecht kann aber nicht ausgeschaltet werden. Bei besonderen krimineller Gefährdung des Täters und bei Taten mit erheblichen Unrechtgehalt bedarf es einer vollständigen Durchführung des Strafverfahren und einer Entscheidung des Falles auch richterliches Urteil. Die Stigmatisierung und die negative Wirkungen des Strafverfahren sollten sowie es möglich vermeiden werden und die Reaktionen, die sich an den Diversionsprogramme als sinnvoll erwiesen, haben auch im herkömmlichen Strafverfahren angewandt werden.

Von den Ergebnissen der Doktorarbeit kann der weiteren, zum Strafverfahrensrecht verbindenden Kodifikation profitieren. Die Dissemination kann diesem Prozeß behilflich sein, weil neben dem deutschen Diversionsmaßnahmen nach Meinung der Authorin für die grundsätzlichste und modernste Diversionsregeln in Europa auch vorgestellt wurde. Das österreichische Diversionsgesetz sind später in Kraft getreten, so enthält es die alle bisherige positive diversionelle Erfahrungen. Das österreichische Diversionsmodell kann für die ungarischen Gesetzgeber Richtung zeigen und kann bei Stärkung der Tatopferposition und Verbreitung des Außengerichtliche Tatusgleichs helfen.

IV. PUBLIKATIONEN

1. Diversionsmöglichkeiten im deutschen Strafverfahren in: Forum der Doktoranden, 6. November 1997 Sektionsspublikation der Juristische Fakultät Miskolc
2. Diversionsystem im deutschen Erwachsenenstrafrecht in: *Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica Tomus XV.* Miskolc, 1998.
3. Absprachen im Kontinentalrechtsystem in: *Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica Tomus XX.* Band I. Miskolc, 2002
4. Diversion im ungarischen Strafverfahren in: *Juristische Studien von Miskolcer Ph.D.-Kandidaten Band I.* Bibor Verlag Miskolc, 2003
5. Die Diversion in: *Collectio Iuridica Universitas Debrecensis III.* 2002
6. Diversion im deutschen Strafverfahren in: *Zietschrift für Staatsanwälte unter Erschinen*
7. Die neue Verbreitung der Diversion in Europa: *Diversion in österreichischen Strafverfahren in: Zeitschrift für Ungarisch Recht unter Erschinen*
8. Der historische Abriß der Vereinfachung und Beschleunigung des Strafverfahrens in: *Mittelungen der Rechtswissenschaft eingeschickt*